

Мельник Олена

к. ю. н.,
доцент кафедри фінансового права,
Університету державної фіскальної
служби України

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30, ст. 141

²Радченко О. Деякі правові проблеми судового захисту прав споживачів фінансових послуг. *Адміністративне право і процес*. 2016. №9. С. 86-91

ЮРИДИЧНИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОГО ПРАВА

В публікації розглядається юридичний прецедент як джерело фінансового права, що передбачає створення нової правової норми в результаті розгляду окремої справи в суді чи іншому державному органі. Відстоюється важливість прецеденту при наявності прогалин в законодавстві.

Ключові слова: судовий прецедент, судова практика, прогалини в законодавстві, рішення по справі.

Питання щодо використання юридичного прецеденту як джерела права, в тому числі фінансового, є актуальним і, в той же час, дискусійним.

На підтвердження важливості прецеденту вказує те, що чинне законодавство часто не врегульовує в повному об'ємі відповідні суспільні відносини. При цьому, застосування нормативних актів державними органами може відбуватися по різному, і слід це розуміти. Адже, норма права містить загальний припис щодо регулювання значної кількості суспільних відносин, які підпадають під її дію, чого не можна сказати про прецедент, в якому вирішується конкретна справа.

Особливість юридичного прецеденту полягає в конкретизації нормативно-правових актів та усуненні прогалин в праві. Його використання дає можливість скоротити час на вивчення справи, якщо така справа розглядалася в суді, або державному органі та по ній раніше винесено відповідне рішення, а також є свідченням неупередженості посадових осіб та підвищення довіри громадян до судових та інших державних органів.

Використання прецедентного права унеможливорює органи порушувати закон, адже за аналогічних обставин, вони не можуть вчинити інакше. І це робить непотрібним тиск на судові та інші державні органи. І як наслідок, зменшує кількість скарг і знижує рівень корупції, оскільки ніхто не може діяти в аналогічній ситуації інакше, як у попередній.

Значний час нормативні акти розглядалися як єдине джерело права. І судова практика, використання прецедента залишалося поза увагою. Стверджувати про можливість використання іншого джерела права можна на основі рішення Конституційного Суду України від 22.11.2014 року, в якому передбачено, що «одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією із його форм, а й включає інші його соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України»¹. Саме це переконує, що використання прецеденту є необхідним та має правове підґрунтя.

Використання норми прецедентного права передбачає пошук відповідного прецеденту, яким виступає вже прийняте раніше певне рішення за схожою ситуацією, і використання норми з тексту прецедента.

Як зазначає Малишев Б.В., прецедент не тільки містить норму права, а пропонує ще і приклад її застосування до конкретних фактів та обставин².

Під юридичним прецедентом у фінансовому праві можна розглядати рішення прийняте у сфері фінансових відносин, як адміністративним судом так і органом фінансового контролю, яке визнається загальнообов'язковим при вирішенні аналогічних справ.

¹Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) Справа № 1-33/2004 від 2.11.2004 р.№ 15-рп/2004[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>

²Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01: теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень / Б. В. Малишев ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002.

В Україні на сьогоднішній день ми можемо говорити про судовий прецедент, але в аспекті судової практики. Судова практика формується при повторюваності рішень, що приймаються за результатами розгляду однакових справ.

Судову практику в Україні формують вищі судові інституції, але чи можна вважати їх рішення судовим прецедентом – питання дискусійним.

Рішення прийняті в рамках судової практики вивчають, узагальнюють або роз'яснюють застосування законодавства. Такі рішення створюються не в силу нормативної обов'язковості окремо взятого судового рішення, а як результат багатократного однакового прийняття всіма або більшістю судів¹. Проте чи є ці рішення прецедентом?

У рішеннях Верховного Суду України не створюється нова норма. В ньому міститься висновок як слід її застосовувати.

Частинами 4 і 5 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначається особливість висновків, які викладені у постановах Верховного Суду України, що є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Дані висновки враховуються судами загальної юрисдикції. Суд має право відступити від правової позиції, викладених у висновках ВСУ, з одночасним наведенням відповідних мотивів. Це підтверджує необов'язковість висновків ВСУ.

Юридичний прецедент передбачає створення нової правової норми при вирішенні справи судом або органом державної влади, якщо відсутня норма в чинному законодавстві.

Тому, ще зарано стверджувати про створення в Україні прецедентного права розумінні англосаксонської системи права, а існує саме судова практика, яку науковці відносять до джерел права.

¹Зивс С. Источники права : монография/ С. Зивс. М. : Наука, 1981. С.186-187.

АСОЦІАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ВОРОНОВСЬКІ ЧИТАННЯ

*(Судовий прецедент – джерело права
або приклад правозастосування)*

Збірник статей, доповідей та тез
учасників міжнародної науково-практичної конференції
м. Ірпінь, 4-5 жовтня 2019 р.

Харків
2019

УДК 347.73
ББК 67.9(4УКР)302
В75

Редакційна колегія:

Микола Кучерявенко – перший віце-президент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;

Олександр Головашевич – доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук.

Матеріали публікуються в авторській редакції

В75 Вороновські читання (Судовий прецедент – джерело права або приклад правозастосування) : збірник статей, доповідей та тез учасників міжнар. наук.-практ. конф, м. Ірпінь, 4-5 жовтня 2019 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, О. Головашевич. – Харків : Асоціація фінансового права України, 2019. – 446 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Судовий прецедент – джерело права або приклад правозастосування» (Вороновські читання), організованої Асоціацією фінансового права України та Університетом державної фіскальної служби України за підтримки Національної академії правових наук України, яка була проведена у Ірпіні 4-5 жовтня 2019 року. Конференція була присвячена обговоренню найбільш актуальних фундаментальних проблем судового розгляду спорів, що виникають у процесі здійснення фінансової діяльності, впливу прийнятих судовими органами актів на порядок реалізації учасниками правових відносин своїх прав, виконання покладених на них обов'язків, а також уніфікації правил здійснення суб'єктами влади своїх повноважень на межі адміністративного та фінансово-правового регулювання. Видання розраховане на викладачів, аспірантів, студентів та всіх тих, хто цікавиться проблемами фінансового права.

**УДК 347.73
ББК
67.9(4УКР)302**

© Асоціація фінансового права України, 2019
© Національна академія правових наук України, 2019

Лядов Антон Значення рішень верховного суду в контексті валютного регулювання.....	173
Марущак Анна Судовий захист прав споживачів на ринку фінансових послуг	179
Мельник Олена Юридичний прецедент як джерело фінансового права	182
Миславський Інокентій До питання застосування судами практики ЄСПЛ при вирішенні податкових спорів: основні тенденції	186
Мічуда Ярослав До питання про місце актів Конституційного суду України в системі джерел сучасного податкового права України	194
Мяловицька Ніна, Златіна Ніна Судовий прецедент в системі джерел права	200
Ніцимна Світлана Судовий прецедент як різновид правоустановчої діяльності	204
Нога Петро Інститут зразкових судових рішень та типових справ у континентальній правовій системі.....	209
Овчаренко Анастасія Цифрові валюти: неоднозначність судової практики	214
Огороднікова Ірина Відповідальність за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних, що не видаються покупцю (отримувачу): прогалини тлумачення	221
Олексій Уляна Висновки комітетів та комісій в ру з питань бюджету як джерело права.....	229
Онисько Юрій Судова практика у спрах щодо сплати адвокатами єдиного соціального внеску	233
Паращенко Олександра Судовий прецедент у податковому праві: результат порушення верховним судом принципу поділу влади чи приклад вдалого правозастосування.....	238